JYX JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Fingerroos, Outi

Title: Guadalupe - Neitsyt maailmojen rajoilta

Year: 2017

Version: Published version

Copyright: © Fingerroos & Ethnos, 2017

Rights: In Copyright

Rights url: http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en

Please cite the original version:

Fingerroos, O. (2017). Guadalupe - Neitsyt maailmojen rajoilta. In H. Hieta, A. Nieminen, M. Mäki, K. Siivonen, & T. J. Virtanen (Eds.), Rajaamatta : etnologisia keskusteluja (pp. 294-312). Suomen kansatieteilijöiden yhdistys Ethnos. Ethnos-toimite, 20.

GUADALUPE – NEITSYT MAAILMOJEN RAJOILTA

Outi Fingerroos

Guadalupen Neitsyt Maria on Meksikon kansallispyhimys ja kaikkien tuntema isänmaan symboli. Legenda Guadalupesta on kertomus Guadalupen Neitsyt Marian teoista. Sen mukaan Neitsyt ilmestyi joulukuussa 1531 köyhälle intiaanille Juan Diegolle. Tapahtumasta on syntynyt meksikolaisille oma Marian ilmestyskertomus, joka on toiminut vuosisatoja siltana kansanuskon ja katolisuuden välissä.

Guadalupen Neitsyt syntyi vanhan ja uuden maailman yhtyessä. Espanjalaiset olivat valloittaneet Meksikon, minkä seurauksena intiaanikansat kärsivät kulkutaudeista, nälästä ja väkivaltaisuuksista. Neitsyen ilmestys oli ihme. Se johdatti Meksikon menneisyydestä tulevaisuuteen ja valoi kovia kokeneisiin intiaanikansoihin uskoa paremmasta huomenesta.

Ilmestyskertomus tarkoittaa jumaluuden tai yliluonnollisen ilmestymisestä ihmiselle. Guadalupen Ilmestyskertomuksen paikka on monella tavalla rajalla. Guadalupe on yhtä hyvin intiaanien ja mestitsojen suojelija kuin katolisen uskon, itsenäisyystaistelujen ja vallankumouksen symboli. Guadalupeen liittyviä aihioita löytyy meksikolaisesta maisemasta, luonnosta, taiteesta ja kiveen hakatuista figuureista. Neitsyt symboloi olemassaolonsa kautta rajaa menneisyyden ja nykyisyyden välillä.

Guadalupe on myös La Morena eli tummahipiäinen madonna, aivan kuten katalaanien pikimusta Montserrat ja puolalaisten hieman vaaleampi Częstochowa. Tummat madonnankuvat ovat mielenkiintoisella tavalla poikkeuksellisia, sillä ne eivät länsimaisin silmin katsottuna näytä yhtä viattomilta kuin vaaleaveriköt Mariat. Katolinen kirkko onkin esittänyt, että kymmenet pyhäinkuvat olisivat muuttuneet tummiksi kynttilöiden noesta ja maalin pigmentin muuttaessa sävyään. Vanhassa Testamentissa Salomonin Laulujen laulussa (1:5–6) erikoista neitoa kuitenkin ylistetään, sillä hän on iholtaan tumma mutta ulkonäöltään kaunis:

> Olen kyllä iholtani tumma,
> kuin Kedarin teltat,
> kuin Salomon telttakankaat,
> mutta, Jerusalemin tytöt,
> minä olen kaunis!
> Älkää siihen katsoko,
> että olen tumma,
> että olen päivän paahtama.
> Veljeni kiusasivat minua,
> panivat vartioimaan viinitarhojaan.
> Omaa tarhaani en ehtinyt hoitaa.

Guadalupen ympärille kietoutuva moninainen kultti on turkulaiselle vieras. Kansanperinteessä Neitsyt Maaria on toki

ensimmäinen "emonen", kuten Elias Lönnrot *Kantelettaressa* kirjoittaa, mutta omaa arkeamme ja elämäämme "rakas äiti armollinen" ei suojele. Meksikolaisten suhde Guadalupeen sen sijaan on hyvin luonteva: arkinen, synnynnäinen, aito, oikea ja normaali. Guadalupen ympärille kietoutuva arjen uskonnollisuus ilmenee visuaalisena kekseliäisyytenä, tarinointina ja julkisessa tilassa toimintana. Jokaisella meksikolaisella on Guadalupesta oma tarinansa kerrottavanaan.

Matkustin valokuvaajan Matleena Jäniksen ja kuvataiteilijan Minna Parkkisen kanssa Meksikossa vuodenvaihteessa 2010–2011. Keräsimme tarinoita Guadalupesta kaikkialla siellä, missä Neitsyt oli läsnä: kaduilla, kirkoissa, puistoissa ja bussiasemilla. Guadalupen ihmeestä syntyi etnografinen ja taiteellinen kiertonäyttely ja kirja *Guadalupen ihme*[1]. Tämä teksti on syntynyt minun ja Matleenan tutkimusmatkalla keräämistä etnografisista materiaaleista.

Guadalupen Neitsyen ilmestys

Legenda Guadalupen Neitsyen ilmestyksestä on meksikolaisille samalla tavalla ymmärrettävä, koskettava ja omaperäinen kuin Neitsyt Mariasta kertova kansanperinne kaikkialla kristillisessä maailmassa. Legenda alkaa siitä, kun Guadalupen ilmestyi Juan Diegolle Tepeyacin kukkulalla joulukuussa 1531. Ilmestyspaikka Tepeyac sijaitsee pääkaupunki Méxicossa. Kukkulan rinteessä on nykyisin valtava temppeli, Basílica de Nuestra Señora de Guadalupe. Meksikolaisille Tepeyac on pyhä paikka, La vilja de

Gaudalupe, jonne jokainen guadalupaano eli Guadalupeen uskova ihminen toivoo edes kerran elämässään pääsevänsä.

Ei ole sattumaa, että Guadalupe uskoutui köyhälle intiaanille eikä esimerkiksi sekaveriselle *mestitsolle* tai espanjalaiselle *konkistadorille*. Juan Diego oli kristinuskoon kääntynyt nahuatlia puhuva intiaani. Legendassa hänet kuvataan nöyräksi, hartaaksi ja kuuliaiseksi alamaiseksi – eli täydellisen sopivaksi esikuvalliseksi käännynnäiseksi. Sekään ei ole sattumaa, että Neitsyen ilmestyspaikka oli Tepeyacin kukkula, joka oli Meksikonlaakson intiaanien vanha palvontapaikka. Katolisen kirkon tapoihin on kuulunut juuri pyhien mutta pakanallisten palvontapaikkojen haltuunotto. Neitsyelle "pyhitettyjä pieniä taloja" perustettiin muihinkin maailman kolkkiin, kuten esimerkiksi Turun Maariaan.

Tarina Guadalupen Neitsyen ilmestyksestä on legenda ennen kaikkea siksi, että se on meksikolaisten hyvin tuntema pyhityskertomus, jonka keskiössä on itse pyhimys ihmetekoineen. Keskeinen sija annetaan Juan Diegolle, jonka pitää suorittaa Neitsyen antama vaativa tehtävä: viedä sana Neitsyen ihmeestä katoliselle piispalle Don Fray Juan de Zumárragalle. Legenda jatkuukin Juan Diegon tarunhohtoisen matkan kuvauksena, joka on inhimillisillä erehdyksillä ja murheilla kyllästetty. Tehtävän suoritettuaan köyhä intiaani palkitaan runsaasti ja Meksiko saa palvottavakseen Neitsyen kuvan, joka on nähtävillä Basílica de Nuestra Señora de Guadalupessa.

Nahuatlinkielisen legendan kirjoittajana katolinen kirkko pitää ylhäistä azteekkia, joka sai kristillisessä kasteessa nimekseen Antonio Valeriano. Antonio Valerianin oli Juan Diegon tavoin

esimerkillinen intiaani. Hän työskenteli uuden maailman arvostetuimman etnologin Friar Bernandine de Shagúnin suosikkiassistenttina ja eteni myöhemmässä vaiheessa Méxicon ylimmäksi käskynhaltijaksi. Lahjakkaan, viisaan ja kaikkien rakastaman assistentin kerrotaan tarttuneen kynään reilu 15 vuotta Guadalupen ilmestyksestä.

> Kymmenen vuotta Meksikon valloituksesta, sen jälkeen kun nuolet ja kilvet oli laitettu pois ja kylissä oli rauha, alkoi juuri idätetty kristillinen usko versoa vehreyttä. Syntyi tietoisuus Hänestä, josta me kaikki elämme: todellisesta jumaluudesta.
>
> Joulukuun alkupuolella vuonna 1531 oli liikkeellä muuan nöyrä mutta arvostettu intiaani, köyhän kansan ihminen. Hänen nimensä oli Juan Diego. Oli lauantai eikä aamu ollut vielä valjennut. Hän oli tulossa harjoittamasta palvelusta ja kuuntelemasta Hänen käskyjään. Kun Juan Diego lähestyi Tepeyacin kukkulaa, alkoi aamu sarastaa. Hän kuuli lintujen laulua pieneltä kukkulalta, aivan kuin parvi pieniä lintuja olisi ollut äänessä. Kun lintukuoro hetkeksi hiljeni, tuntui kuin kukkula olisi vastannut lauluun pehmeällä ja ihanalla äänellään. Tämä laulu ylitti kauneudessaan kaikkien muiden arvokkaiden lintujen äänen. Juan Diego pysähtyi kuuntelemaan. Hän kysyi itseltään: "Olenko oikeasti näin arvokas? Olenko ansainnut kuulemani? Ehkä olen vielä unessa? Missä minä oikein olen? Mistä minä löydän itseni? Onko mahdollista, että olen paikassa, josta muinaiset esi-isäni ja isovanhempani ovat kertoneet: maassa, joka kukkii ja kasvaa maissia ja jossa on lihaamme, ravintoamme. Olenko löytänyt taivaan?"
>
> Hän katsoi kukkulan harjalle, auringon nousun suuntaan: sinne mistä kallisarvoinen taivaallinen laulu kuului. Silloin laulu äkkiä taukosi. Ja kun hän ei enää kuullut laulua, hän kuuli jonkun kutsuvan häntä. Joku sanoi: "Juan, Juan Diegoseni!"
>
> Juan Diego lähti äänen perään, sillä hänen sydämensä oli levollinen ja hän tunsi olonsa äärettömän onnelliseksi ja rohkeaksi. Hän kiipesi kukkulalle nähdäkseen, mistä kutsu kuului. Kun hän saavutti kukkulan huipun, seisoi siellä Neitsyt, pyytäen häntä luokseen. Kun Juan Diego pääsi Neitsyen luo, pakahtui hänen mielensä, sillä Neitsyen täydellinen loisto ylitti kaiken kuviteltavissa olevan.
>
> Juan Diego polvistui Neitsyen eteen. Hän kuunteli Neitsyen ääntä ja hengitystä, Hänen lausumiaan kirkkaita ja ystävällisiä sanoja. Neitsyt sanoi: "Kuuntele, minun rakkain ja nuorin poikani, Juan. Sinun pitää tietää, että minä olen ikuisesti täydellinen pyhä Neitsyt Maria. Olen sen Jumalan äiti, joka on luojamme, taivaan ja maan Jumala ja totuus, jolle uskollisena elämme. Haluaisin, että te rakentaisitte minulle pyhitetyn pienen talon tälle paikalle. Siinä talossa voin ylistää Häntä tekemällä todeksi suuren rakkauteni kaikkia ihmisiä kohtaan. Myötätuntoisella katseellani haluan auttaa ja tarjota pelastusta."[2]

Tilma

Tilmàtli eli tilma on miesten ulkovaate: viitta, johon Keski-Meksikon intiaanit pukeutuivat Guadalupen ilmestyksen aikaan. Guadalupaanoille viitalla on erityinen merkitys sen vuoksi, että Juan Diego pukeutui silloisen muodin mukaan. Legendassa kuvataan, miten hän kulki Tepeyacin kukkulalla aamun vasta sarastaessa. Ja koska oli joulukuu, "kylmä söi kaiken ja tuhosi kasvun". Guadalupen legendan ihme kietoutuukin Juan Diegon viitan sisään, sillä hän keräsi sinne kaikki ne "ihanat ja kauniit kukkaset", jotka kukoistivat kukkulalla, vaikka oli kylmä. Kukat olivat merkki, jonka Juan Diegon tuli viedä piispalle todisteeksi Guadalupen tahdosta ja ilmestyksestä.

> Ja juuri, kun kukkaset putosivat lattialle, ilmestyi Rakastetun, täydellisen Neitsyt Marian, Jumalan Äidin kuva merkiksi. Tämä merkki, on sinä samassa muodossa ja hahmossa säilössä pyhässä pienessä talossa Tepeyakissa, jota kutsutaan Guadalupeksi.

Legenda kertoo senkin, että piispa siirsi viitan, johon Taivaallisen Neitsyen kuvan oli painunut ikiajoiksi, hänelle rakennettuun

pieneen taloon, basilikaan. Näin kaikki häneen uskovat saattavat "nähdä Tilman ja kunnioittaa Neitsyttä".

Nykyäänkin jokainen Tepeyacin kävijä haluaa nähdä Tilman ensimmäiseksi. Käynti Neitsyen kuvan äärelle tapahtuu nelikaistaista rullalattiaa pitkin. Ulkopuolisen silmissä näyttää juurikin siltä, että "koko kaupunki, kaikki sen asukkaat, liikuttuvat syvästi, kun he käyvät katsomassa ja ihailemassa Neitsyen kallisarvoista kuvaa", kuten legendassa kerrotaan. Monet kävijät kulkevat nelikaistaista reittiä edestakaisin, sillä yhdellä ajolla kallisarvoista kuvaa ehtii katsoa vain ohikiitävän hetken verran. Hartaille guadalupaanoille Tilman näkeminen on ravisuttava kokemus: jotkut itkevät ja toiset kääntyvät Neitsyen puoleen rukouksissaan. Kaikki he ihailevat Neitsyen kallisarvoista kuvaa, sillä se ei ole ihmisen käsialaa ja on jumalallisessa suojeluksessa. Edes vuoden 1921 pommi, jonka terroristi viritti kukkavaasiin, ei vahingoittanut Guadaupen kuvaa. Varmuuden vuoksi Tilma kuitenkin sijoitettiin lasikaappiin, ihmisten kosketusten ulottumattomiin, kun uusi Basílica de Nuestra Señora de Guadalupe valmistui vuonna 1976.

Guadalupen kasvoja on verrattu Mona Lisan arvoitukselliseen ilmeeseen. Neitsyen katse suuntautuu alaviistoon kohti oletettuja katsojia. Tilman pupillien mikroskooppinen analyysi todentaa, että Hän oli 13 ihmisen ympäröimä. Yksi heistä on piispa Don Fray Juan de Zumárraga. Pupillien vielä tarkempi analyysi paljastaa koko sen spektaakkelin, josta legenda kertoo:

> "Heti tämän nähtyään piispa ja kaikki Tilman näheet läsnäolijat polvistuivat, he olivat täynnä kunnioitusta ja arvonantoa. He nousivat seisomaan nähdäkseen ihmeen. He tulivat surullisiksi ja itkivät, sillä heidän mielensä ja sydämensä olivat järkkyneet. Myös piispa pyysi itkien anteeksiantoa siitä, ettei ollut välittömästi toteuttanut Neitsyen tahtoa ja uskonut Hänen suloisia sanojaan."
> (Kuva 31.)

Basilika

Guadalupen Neitsyen ilmestystä ja Meksikon kansallispäivää juhlistetaan 12. joulukuuta. Silloin pääkaupunki México kadut täyttyvät yli 5 miljoonasta pyhiinvaeltajasta, jotka suuntaavat neitsyen ilmestyspaikalle. Ilmestyspaikalla ei ole vaatimatonta neitsyelle pyhitettyä "pientä taloa" vaan massiivinen, vuonna 1976 valmistunut moderni betoni-basilika, jonka on suunnitellut Meksikon kuuluisin arkkitehti Pedro Ramírez Vázquez.

Basilikan edustalla on valtaisa aukio, jota reunustavat Tepeyacin kukkulan vanhemmat kirkot. Ne ovat täynnä pyhäinjäännöksiä ja pyhimysten kuvia. Käynti basilikan ympärille rakennetussa elämyspuistossa on matka ilmestyskertomuksen maailmaan. Meksikolainen katolilaisuus on harrasta ja vakavaa, vaikka kultti sisältääkin värejä, ääntä ja etenkin juhlapyhinä tungoksessa luovimista.

Moni vieras tuo mukanaan oman Guadalupen kuvan tai ostaa basilikan alueen kojuista tai marketeista sellaisen. Näiden kuvien siunaaminen pyhällä vedellä on tärkeä rituaali. Basilikan alueella onkin useita pisteitä, joista siunauksen voi ostaa muutamalla pesetalla. Juhlapyhinä miehet kantavat kotikirkkonsa suuria Neitsyen kuvia siunattavaksi; basilikalle on saatettu kävellä satoja kilometrejä.

Ostoksilla tekevälle guadalupaanolle Basilikan alla olevat marketit ovat aarreaitta. Ostoskoreihin kerätään uskonnollista musiikkia ja DVD-levyjä, pieniä koruja, kyniä, kynttilöitä ja patsaita. Nälkäiselle kävijälle basilika tarjoaa niin ikään virvokkeita ja pientä purtavaa. Hampaat voi pestä sen jälkeen Guadalupe-hammastahnalla.

Guadalupen ilmestyksen ja Basílica de Nuestra Señora de Guadalupen ympärille rakennettu uskonnollinen elämyspuisto on kuin valtaisa Guadalupe-karnevaali, jossa arki kääntyy nurinpäin ja usko Guadalupeen huipentuu, muttei laannu arkenakaan. Karnevaalissa virallinen kulttuuri, uskonto ja karnevalisoitu juhlinta asettuvat sopusointuun ja rinnakkain. Pyhä muuttuu maalliseksi, kun miljoonat meksikolaiset tekevät pyhiinvaelluksen pääkaupunkiin ja puhdistautuvat basilikassa rituaalisesti.

Vaikka Guadalupen ympärillä on paljon karnevalismia, sisältää ilmiö vakavan puolensa. Basilikalla voi nähdä, miten nuori perheenisä konttaa vastasyntynyt lapsi sylissään kirkkoon, tatuoitu *macho* huolehtii vanhasta äidistään ja joukko nuoria poikia osallistuu messuun valkoisessa Guadalupe-paidassa. Guadalupeen uskovat meksikolaiset toimivat yhdessä ja ovat juhlapäivinä iso uskovien ihmisten kollektiivi, sillä Guadalupe on

> "kaikkien tätä maata asuvien ihmisten myötätuntoinen äiti. Olen sinun ja Olen äiti kaikille niille ihmisroduille, minun ystävilleni, jotka tarvitsevat apua, etsivät minua ja luottavat minuun. Minä kuulen heidän itkunsa ja surunsa, korjaan, puhdistan ja otan kantaakseni heidän ongelmansa, kurjuutensa ja kärsimyksensä".
> (Kuva 32.)

Pyhiinvaeltajat

Pyhiinvaelluksella tarkoitetaan hengellistä tai uskonnollista matkaa johonkin pyhään paikkaan kuten Mekkaan, Roomaan, Jerusalemiin tai Méxicoon. On tavallista, että uskonnollisina juhlapyhinä Basílica de Nuestra Señora de Guadalupe täyttyy tuhansista ellei miljoonista vaeltajista. Teimme Basílica de Nuestra Señora de Guadalupeen retken uudenvuodenpäivänä – kuvittelimme näin välttävämme ruuhkan, joka kuitenkin alkoi heti aamun valjetessa. Tepeyaciin vaelsi kymmenien tuhansien ihmisten massa, joka tukki kaikki kulkureitit. Tulijat olivat nuoria pareja, perheitä ja kokonaisia kyliä. Jotkut pyhiinvaeltajat olivat yöpyneet teltoissa tai taivasalla. Monet olivat sonnustautuneet t-paitoihin, joissa oli Guadalupen kuva, kylien värit ja tunnukset. Myös lapset olivat mukana. Tulevina vuosina basilikalle saattaa päästä autollakin, sillä elämyspuiston kupeeseen oli rakenteilla valtaisa parkkihalli.

Pyhiinvaellukselle lähdetään monesti Meksikon rajojen ulkopuoleltakin, etenkin Yhdysvalloista, jonne Meksikosta siirtyy vuosittain satoja tuhansia ihmisiä paremman elämän toivossa. Heistä yksi, Los Angelesissa asuva kirjailija ja toimittaja Rubén Martinez, on kirjoittanut, miten hän, alle 30-vuotias ja elämänsä tarkoitusta etsivä nuorimies, osallistui Guadalupen Neitsyen juhlaan vuonna 1994, pian Chiapasin kapinan ja poliittisen kuohunnan jälkeen. Pyhiinvaellus oli diasporassa elävälle chicanolle, jolle uskonto ei aiemmin ollut merkinnyt paljoakaan, hämmentävä mutta vapauttava kokemus. Martinez yhtyi pyhiinvaelluksella muihin Guadalupen lapsiin ja löysi mestitso-kulttuurin suuruu-

den, vaikka siihen on aina sisältynyt raskaita painolasteja. Hän kirjoitti:

> "Tämä on mestitso-kulttuuriin suuruutta. Näin ajattelen itsekseni. Kaikki ovat tervetulleita; me kaikki voimme tulla toimeen keskenämme. Hänen vuokseen. Koska Hän on sekä intiaani että espanjalainen. Rokkari ja atsteekkitanssija. Hänen ihonsa on oliivinvärinen, sekoitus alkuperäiskansojen kuparin ruskeita hiuksia ja Iberian valkoista. Hän on nainen, joka osoittaa kaapin paikan meksikolaiselle *macholle* – ei väliä kuinka kovaa tämä lyö rintaansa. Hän on kaiken alku, käärme-nainen Tonanzin."
> (Kuva 33.)

Soturinainen

Kun amiraali Cristoffer Kolumbus purjehti uudelle mantereelle Maria-nimisellä lippulaivalla, Neitsyt Maria oli alkuperäiskansojen käännytyksen oikeuttava symboli. Sen jälkeen Neitsyen kultti on saanut kaikkialla Latinalaisessa Amerikassa omia muotojaan. Meksikossa Guadalupe on toiminut itsenäistymistaistelun ja vapautuksen symbolina. Nykyisin hän kantaa asevyötä Chiapasin ja Oaxacan alkuperäiskansojen ihmisoikeustaistelussa. Vastaavalla tavalla Latinalaisen Amerikan köyhät turvautuvat Mariaan vapauttajana. Alueella puhutaan jopa vapautuksen mariologiasta, jossa Maria on köyhän kansan, erityisesti naisten edustaja ja puolestapuhuja.

Nahuatlia puhuvat alkuperäiskansat kutsuvat Guadalupea usein Tonanziniksi, Tonaksi, Tonziksi, Toniksi tai Nantziniksi. Guadalupe-Tonanzin onkin köyhien ihmisten agentti ja äiti maa, joka huolehtii häneen uskovista ihmisistä ajasta, paikasta ja ihonväristä riippumatta. Hän ilmestyi Tepeyacin kukkulalla äitijumala Tonanzinin entisellä palvontapaikalla seisten samalla auringon kehrässä, uuden maailman jumalattarena, vartijana ja taistelijana, joka tarpeen vaatiessa tarttuu myös aseeseen.

Esimerkki Guadalupen ajan ja paikan rajat rikkovasta olemuksesta ovat Meksikon ja Yhdysvaltojen meksikolaisten ala- ja vaihtoehtokulttuurit. Yhdysvalloissa asuvat meksikolaiset *chicanot* hyödyntävät Guadalupen hahmoa populaarikulttuurinsa eri muodoissa. Sana *chicano* tarkoitti etenkin liikkeen alkuaikoina 1960-luvun lopussa ihmisiä, jotka ovat köyhimmistä köyhimpiä. Heille Guadalupe ei ollut vain äiti vaan taistelijajumalatar, joka ajaa *chicano*-aktivistien ja poliittisten taiteilijoiden sanomaa siinä kuin palvomansa ikonit Frida Kahlo ja 1990-luvulla ammuttu tejanolaulajatar Selena. Siksi esimerkiksi Los Angelesin cholo-jengeissä Guadalupeen suoraan viittaavien uskonnollisten symbolien, kuten ristin, ruusun ja kotkan, käyttö on yleistä. Jengiläisten vatostatuoinneissa saatetaan jopa pyytää Guadalupelta anteeksi omaa elämäntapaa toteamalla: "Anna anteeksi, Äitini, minun järjetön elämäni."

Oaxaca

Oaxaca on Meksikon viidenneksi suurin osavaltio, joka sijaitsee eteläisessä Meksikossa, Sierra Madren vuoristossa ja Tyynenmeren rajaamalla rannikkokaistalla. Oaxacan asukkaista kolmasosa kuuluu alkuperäiskansoihin. Nämä ryhmät ovat taistelleet identi-

teettinsä, paikallisen autonomian ja yhteisön perinteiden säilymisen puolesta aina siitä asti, kun espanjalaiset saapuivat alueelle.

Oaxaca on Meksikon köyhimpiä alueita. Vakavin yhteiskunnallinen ongelma on tulonjaon epätasaisuus: 25 prosenttia oaxacalaisista elää absoluuttisessa köyhyydessä ja lähes 80 prosenttia kärsii aliravitsemuksesta. Köyhyys on erityisesti alkuperäisväestön ongelma. He myös kärsivät syrjinnästä, eivätkä juurikaan hyödy turismista ja osavaltion runsaista luonnonvaroista. Jopa osa kehitysprojekteista, joita alueella on toteutettu, ovat epäonnistuneet kaventaessaan alkuperäisväestön itsemääräämisoikeuksia. Maakunnasta lähteekin paljon ihmisiä siirtolaisina Yhdysvaltoihin. Pienistä vuoristokylistä pois lähteneiden määrä saattaa olla jopa 90 prosenttia työikäisistä ihmisistä.

Meksikossa on useita liikkeitä, jotka vastustavat uusliberalismia ja pyrkivät alkuperäiskansojen autonomiaan. Zapatismi on näistä liikkeistä tunnetuin. Se toimii Chiapasista ja Oaxacasta käsin Meksikon hallitusta vastaan. Erityisesti vuoden 1994 aseellinen konflikti Meksikon hallituksen joukkojen kanssa toi kuuluville zapatistien ja alkuperäiskansojen vaatimukset. Heidän tärkein sanomansa oli, että alkuperäiskansat eivät ole tasavertaisia kansalaisia. He toki ovat päässet Diego Riveran muraalien kuviin ja kansainvälisesti tunnettujen kirjailijoiden ja antropologien teksteihin, mutta elävät köyhyydessä, sairauksien, aliravitsemuksen ja lukutaidottomuuden uhreina.

Tapasimme Oaxaca de Juárezissa Demos Taller-nimisessä galleriassa taiteilijaryhmän, joka tukee toiminnallaan alkuperäiskansojen pyrkimyksiä ja alueella tehtävää ihmisoikeustyötä. Myös Guagalupen Neitsyt on mukana tässä työssä. Meksikon intiaaneille ja mestitsoille Guadalupen suurin ihmeteko on edelleen se, että hän ilmestyi ensimmäisen kerran intiaani Juan Diegolle. Siksi hän on myös zapatisteille tärkeä suojelija ja tiennäyttäjä. Oaxacan taiteilijoille Guadalupe on ennen kaikkea ihmisoikeustaistelussa hyödynnetty ikoni.

Kuvasimme galleriassa taiteilija Francisco Orozcon vuonna 2009 maalaaman taulun, joka on ilmaisultaan läpeensä poliittinen: Guadalupe on valjastettu mukaan taisteluun, sillä hän kantaa asetta ja panosvyötä. Tummat kasvot on verhottu liinalla ja vain silmät näkyvät. Samalla Guadalupen kädet ovat rukouksessa, sillä hän seisoo maaperällä, joka kätkee kymmenien intiaanien ruumiit. Käärme, vanha azteekkien symboli, esittää Meksikon istuvaa hallitusta. Taustan maisema esittää intiaanien sielunmaisemaa ja laskevan auringon puna-keltainen hehku mystiikkaa, jota intiaanien mytologia sisältää.

Guadalupen Neitsyt Maria maailmojen rajoilla

Marian ilmestyksiin liittyvä neitsytkultti on kiinteä osa meksikolaisuutta, ja sen arkinen voima on huikea. Meksikolaiset uskovat Guadalupen ihmeitä tekevään voimaan riippumatta siitä, ovatko he uskovia vai eivät. Oaxacassa sain konkreettisesti nähdä, että Guadalupe liittyy tarvittaessa jopa samaan uhmakkaiden meksikolaisten taistelijoiden rintamaan, missä seisovat Isä Miguel Hidalgo y Costilla, Benito Pablo Juárez García, Emiliano Zapata Salazar ja Frida Kahlo de Rivera.

Guadalupen ilmestyskertomus on katolinen selviytymistarina, joka tarjosi mahdollisuuden hengelliselle synteesille tilanteessa, jossa edessä oli vain synkkyyttä ja kuolemaa. Novellisti ja esseisti Ana Castillo onkin todennut, että meksikolaisille Guadalupen Neitsyt on elämän Neitsyt siinä kuin *María Guadaña* on kuoleman symboli. Nämä naiseuden perikuvat ovat saman kolikon kaksi eri puolta, aivan kuten atsteekkien kaksipäinen käärmejumala *Coatlicue*. Käärmejumala oli yhtäältä jumalien äiti, josta syntyi kauneutta, kuten kuu ja tähdet. Toisaalta Coatliguesta sikisi myös verta janoava auringon ja sodan jumala *Huitzilopochtli*.

Kaksipäinen käärme symboloi myös uutta elämää. Guadalupen ilmestys oli täysin epookki: käännekohta vanhan ja uuden maailman välillä. Asteekkien perilliset löysivät Neitsyen tummasta verestä perustelun oman elämänsä jatkumolle. Kirjailija Rubén Martínez pitääkin Guadalupea luomuksena, joka syntyi verestä ja tuhkasta, jonka atsteekit ja konkistadorit jättivät jälkeensä. Neitsyen ilmestys mahdollisti siirtymän pois asteekkien synkästä, vääjäämättömästi kohti loppuaan virtaavasta maailmankuvasta, jossa yhden elämä saattoi jatkua vasta toisen kuoleman jälkeen.

Neitsyen ilmestys on ollut meksikolaiselle kansanhurskaudelle myös väylä pois eurooppalaisesta patriarkaatista, jonka keskiössä oli Jeesus-keskeinen katolinen kirkko. Neitsytkultti on antanut aina tilaa pehmeämmälle matriarkaatille ja hengellisyydelle, jossa neitsyen ihmeteot ovat uuden elämän lähde. Guadalupen kultissa jatkuu myös intiaanien maailmankuvaan sisältyvää dualismia, jossa täydellisyydellä on kaksi ulottuvuutta, feminiininen

ja maskuliininen. Guadalupe onkin meksikolaisessa maailmassa vahva naiseuden symboli. Ensimmäinen äiti tasapainottaa maskuliinista kulttuuria täydellisellä vakuuttavuudellaan ja riippumattomuudellaan.

LÄHTEET

TUTKIMUSAINEISTOT

Kenttätyö (haastattelut ja havainnointi) Meksikossa, México, D.F., Oaxaca de Juárez, Tehuacán, Teotihuacán, Tepoztlán, Tlacolula. Joulukuu 2010 – tammikuu 2011.

Valokuvat © Matleena Jänis, 2016. Kaikki oikeudet artikkelissa julkaistuihin kuviin omistaa Matleena Jänis. Lupa valokuvien julkaisemiseksi on pyydetty täysi-ikäisiltä kuvattavilta.

KIRJALLISUUS

Andaldúa, Gloria 1996. Coatlalopeuh: She Who Has Dominion Over Serpents. – Ana Castillo (ed.) *Goddess of the Americas. Writings on the Virgin of Guadalupe*. New York: Ana Riverhead Books.

Brading, D. A. 2001. *Mexican Phoenix. Our Lady of Guadalupe: Image and Tradition across Five Centuries*. Cambridge: Cambridge University Press.

Böök, Laura 2009. Tosi-tv Oaxacan malliin: vuoden 2006 kansanliike ja kampailu mediasta. ToinenMeksiko.org, 28.10.2009. http://www.toinenmeksiko.org/node/24/ (27.10.2017).

Castillo, Ana 1996. Extraordinally Woman. – Ana Castillo (ed.) *Goddess of the Americas. Writings on the Virgin of Guadalupe*. New York: Ana Riverhead Books.

Castillo, Ana 1996. Introduction. – Ana Castillo (ed.) *Goddess of the Americas. Writings on the Virgin of Guadalupe*. New York: Ana Riverhead Books.

Días del Castillo, Bernal & Cortés, Hernán 2002. The Spaniards' Entry into Tenochtitlán. – Joseph M. Gilbert & Timothy Henderson (eds.) *The Mexico Reader. History, Culture, Politics.* Durham: Duke University Press.

Elliott, John H. 2002. Cortés and Montezuma. – Joseph M. Gilbert & Timothy Henderson (eds.) *The Mexico Reader. History, Culture, Politics.* Durham: Duke University Press.

Fingerroos, Outi & Jänis, Matleena 2016. *Guadalupen ihme.* Helsinki: Partuuna.

Gilbert, Joseph M. & Henderson, Timothy (eds.) 2002. *The Mexico Reader. History, Culture, Politics.* Durham: Duke University Press.

Gómez-Peña, Guillermo 1996. The Two Guadalupes. – Ana Castillo (ed.) *Goddess of the Americas. Writings on the Virgin of Guadalupe.* New York: Ana Riverhead Books.

Gonzales-Crussi, F. 1996. The Anatomy of a Virgin. – Ana Castillo (ed.) *Goddess of the Americas. Writings on the Virgin of Guadalupe.* New York: Ana Riverhead Books.

Gröning, Johanna & Tapanila Päivi 2006. Maanomistus alkuperäiskansojen yhteiskunnallisena kysymyksenä Meksikossa, esimerkkinä Oaxacan osavaltio ja Santa María Yavesían kylä. Helsinki: Helsingin yliopisto, geotieteiden ja maantieteen laitoksen opetusmateriaaleja. http://www.helsinki.fi/maantiede/PDF/Mexico/Maanomistus.pdf (27.10.2017).

Haapanen, Lauri 2010. Meksikon Oaxaca kapinoi sortoa vastaan. Kepa, uutiset, 11.5.2010. http://www.kepa.fi/uutiset/7729 (27.10.2017).

Hall, Linda B. 2004. *Mary, Mother and Warrior. The Virgin in Spain and in the Americas.* Austin: University of Texas Press.

Honko, Lauri 1983. *Uskontotieteen oppisanasto.* Turku: Turun yliopisto.

Johnston, Francis 1981. *The Wonder of Guadalupe.* Editorial Verdad y Vida, S.A. de C.V., México, D.F.

Järvinen, Irma-Riitta (toim.) 1981. *Legendat. Kansankertomuksia Suomesta ja Karjalasta.* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Lafaye, Jacques 1987. *Quetzalcóatl and Guadalupe. The Formation of Mexican National Consciousness 1531–1813.* Chicago: The University of Chicago Press.

Lönnrot, Elias 2005. *Kanteletar, elikkä, Suomen kansan vanhoja lauluja ja virsiä.* 18. painos (1. painos 1840). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Martínez, Rubén 1996. The Undocumented Virgin. – Ana Castillo (ed.) *Goddess of the Americas. Writings on the Virgin of Guadalupe.* New York: Ana Riverhead Books.

Minkkinen, Petri 2009. *Meksikon 1900-luku. Vallankumouksellisen maan politiikka, talous ja ulkopolitiikka.* Helsinki: Kaktus.

Paz, Octavio 1987. Foreword. The Fight of Quetzalcóatl and the Quest for Legitimacy. – Jacques Lafaye (ed.) *Quetzalcóatl and Guadalupe. The Formation of Mexican National Consciousness 1531–1813.* Chicago: The University of Chicago Press.

Paz, Octavio 1996. The Sons of La Malinche. – Ana Castillo (ed.) *Goddess of the Americas. Writings on the Virgin of Guadalupe.* New York: Ana Riverhead Books.

Rajamäki, Tiina 2010. Kommandopipo tekee zapatistit näkyviksi. – *Helsingin Sanomat*, 2.11.2010.

Rendall, Margaret 1996. Guadalupe, Subversive Virgin. – Ana Castillo (ed.) *Goddess of the Americas. Writings on the Virgin of Guadalupe.* New York: Ana Riverhead Books.

Rodriguez, Jeanette 1996. Guadalupe: The Feminine Face of God. – Ana Castillo (ed.) *Goddess of the Americas. Writings on the Virgin of Guadalupe.* New York: Ana Riverhead Books.

Rodríguez, Luis J. 1996. Forgive Me, Mother, For my Crazy Life. – Ana Castillo (ed.) *Goddess of the Americas. Writings on the Virgin of Guadalupe.* New York: Ana Riverhead Books.

Schillebeeckx, Edward 1964. *Mary, Mother of Redemption.* New York: Sheed and Ward.

Sullivan, Thelma D. 2002. The Origins of the Aztecs. – Joseph M. Gilbert & Timothy Henderson (eds.) *The Mexico Reader. History, Culture, Politics.* Durham: Duke University Press.

Valtonen, Pekka 2001. *Latinalaisen Amerikan historia.* Helsinki: Gaudeamus.

Vuola, Elina 2010. *Jumalainen nainen. Neitsyt Mariaa etsimässä.* Helsinki: Otava.

YLE Teema, Intiaanikansat/Meksiko. A Jack Leustig Film. A tig Productions / RCS Video productions in association with Majestic Films and Television International. Lähetetty 8.2.2011.

Zarebska, Carla 2002. *Guadalupe.* México, D.F.: Equipar S.A. de C.V.

VIITTEET

1 Outi Fingerroos & Matleena Jänis 2016.

2 Teksti on vapaa käännös alkuperäisen legendan alkuosasta. © Outi Fingerroos.

OSA III

IDENTITEETEISTÄ JA IDENTITEETTISYMBOLEISTA